

ΜΑΡΙΑ ΜΑΘΙΟΥΔΑΚΗ

Το ερευνητικό πρόγραμμα ‘Αγγελίες ελληνικών εντύπων’

ΤΟ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «Αγγελίες ελληνικών εντύπων», που εγκρίθηκε στο πλαίσιο του έργου «Πυθαγόρας ΙΙ – Ενίσχυση των ερευνητικών ομάδων στα Πανεπιστήμια», εκπονείται στο Τμήμα Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Κρήτης.¹ Επιστημονικός υπεύθυνος του προγράμματος είναι ο καθηγητής Αλέξης Πολίτης και επιστημονικός συνεργάτης ο καθηγητής Χρήστος Λούκος. Μέλη της ερευνητικής ομάδας είναι οι ερευνήτριες Μαρία Μαθιουδάκη, Πόπη Πολέμη, Ειρήνη Ριζάκη, και οι υποψήφιοι διδάκτορες Μαρία Γριβέα και Φίλιππος Παππάς.

Το ερευνητικό πρόγραμμα αφορά την ιστορία του ελληνικού εντύπου και επικεντρώνεται σε μία πηγή: τις εκδοτικές αγγελίες, τις ειδικές, δηλαδή, διαφημιστικές ανακοινώσεις που στόχευαν στην προσέλκυση συνδρομητών και γενικότερα αγοραστών για τα υπό έκδοση έντυπα. Βασικός στόχος του προγράμματος υπήρξε η συγκέντρωση και συστηματική παρουσίαση των αγγελιών που δημοσιεύτηκαν στον Τύπο κατά την περίοδο 1864-1900. Επιλέχθηκαν και αποδελτιώθηκαν αντιπροσωπευτικές, μεγάλης κυκλοφορίας, εφημερίδες που καλύπτουν ένα σημαντικό τμήμα του συνόλου του Τύπου της εποχής: η *Ἀκρόπολις*, η *Ἐφημερίς*, η *Ἐφημερίς τῶν φιλομαθῶν* και η *Παλιγγενεσία* από την Αθήνα, ο *Νεολόγος Κωνσταντινουπόλεως* από την Κωνσταντινούπολη, και η *Ἀμάλθεια* από τη Σμύρνη. Οι εργασίες αποδελτίωσης στηρίχθηκαν στο υλικό των εφημερίδων που διαθέτει η Βιβλιοθήκη της Βουλής στην Αθήνα και οι Βιβλιοθήκες του Πανεπιστημίου Κρήτης και του Ινστιτούτου Μεσογειακών Σπουδών στο Ρέθυμνο.

¹ Η παρουσίαση αυτή έγινε προφορικά, στην Ημερίδα που οργάνωσε το Πανεπιστήμιο Κρήτης με θέμα «Τα αποτελέσματα του έργου Πυθαγόρας ΙΙ στο Πανεπιστήμιο Κρήτης» (Ηράκλειο, 27 Ιουνίου 2008).

Από τις εργασίες αποδελτίωσης, συγκεντρώθηκαν περίπου 3.000 αγγελίες που έχουν αποθηκευτεί ηλεκτρονικά, και έχουν δεχτεί, σε μεγάλο βαθμό, τη διαδικασία του βιβλιογραφικού ελέγχου, τη διαδικασία ταύτισης, δηλαδή, των διαφημιζόμενων εντύπων με τις αντίστοιχες, καταγεγραμμένες από τα σύγχρονα βιβλιογραφικά εγχειρίδια,² εκδόσεις. Η εξακρίβωση της ταυτότητας των διαφημιζόμενων εντύπων συμβάλλει πολλαπλώς στη βιβλιογραφική έρευνα, είτε δίνοντας νέα στοιχεία για τις ήδη καταγεγραμμένες εκδόσεις, είτε επισημαίνοντας άγνωστες ως σήμερα εκδόσεις, είτε ακόμα αναδεικνύοντας προθέσεις και σχέδια για εκδόσεις που τελικά δεν υλοποιήθηκαν, αγγελίες δηλαδή για έργα που τελικά για διάφορους λόγους δεν εκτυπώθηκαν.

Τα πρώτα πορίσματα που προέκυψαν από την επεξεργασία του αποδελτιωμένου υλικού παρουσιάστηκαν σε δύο σχετικές δημοσιεύσεις της ερευνητικής ομάδας.³ Το ίδιο το υλικό των αγγελιών και όλων γενικά των αποδελτιωμένων πληροφοριών πρόκειται να είναι διαθέσιμο μέσω του διαδικτύου, καταχωρισμένο σε ειδικό ηλεκτρονικό αρχείο.

Παράλληλος στόχος του προγράμματος υπήρξε η συμπλήρωση, επεξεργασία και συνεκτική παρουσίαση των εκδοτικών αγγελιών που είχαν δημοσιευτεί πριν την ελληνική επανάσταση του 1821, τις οποίες αποθησαύρισε ο αείμνηστος ιστορικός Φίλιππος Ηλιού. Το μέρος αυτό της έρευνας εκπονήθηκε αποκλειστικά από τις ερευνήτριες Πόπη Πολέμη και Ειρήνη Ριζάκη, οι οποίες επεξεργάστηκαν το corpus των αποθησαυρισμένων αγγελιών, ταύτισαν βιβλιογραφικά τα διαφημιζόμενα έντυπα και συμπλήρωσαν το υλικό με προσθήκες από τον περιοδικό Τύπο εκείνης της εποχής. Το υλικό που συγκεντρώθηκε από αυτήν την κατεύθυνση της έρευνας αριθμεί 337 αγγελίες, για έντυπα που τυπώθηκαν κυρίως στη Βιέννη, το Παρίσι και τη Βενετία, κατά την περίοδο του Νεοελληνικού Διαφωτισμού.

Οι εκδοτικές αγγελίες εξυπηρετούσαν μία ιδιαίτερα διαδεδομένη, στον ελληνικό κόσμο, μέθοδο παραγωγής βιβλίων: τη μέθοδο των συνδρομητών. Μέσω της αγγελίας κοινοποιούνταν η πρόθεση του συγγραφέα να δημοσιεύσει ένα έργο του και η έκκλησή του προς το ενδιαφερόμενο κοινό να συνδράμει οικονομικά την έκδοση, προπληρώνοντας τα αντίτυπα που επρόκειτο να αγοράσει. Κάθε συνδρομητής όφειλε να προκαταβάλει το χρηματικό ποσό συμβάλλοντας έτσι στη συγκέντρωση των χρημάτων που απαιτούνταν για την έκδοση. Εκείνο που κέρδιζε ο συνδρομητής, εκτός από το να ενισχύσει οικο-

2 Με βασικό βιβλιογραφικό εγχειρίδιο την τρίτομη *Ελληνική Βιβλιογραφία 1864-1900*, Αθήνα (ΕΛΙΑ – Βιβλιογραφικό εργαστήριο «Φίλιππος Ηλιού») 2006, που συνέταξαν οι Φίλιππος Ηλιού και Πόπη Πολέμη.

3 Μαρία Μαθιουδάκη, «Η λογοτεχνία στον Τύπο: εφημερίδα “Ακρόπολις” 1883-1893», διάλεξη που δόθηκε στο Τμήμα Φιλολογίας, στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Κρήτης (Ρέθυμνο, 4.12.2007), και Φίλιππος Παππάς, «Προσθήκες στη Βιβλιογραφία Ηλιού - Πολέμη», άρθρο υπό έκδοση στο περιοδικό *Κονδυλοφόρος (ετήσια έκδοση νεώτερης ελληνικής φιλολογίας)*.

νομικά και ηθικά ένα συγγραφέα που συχνά ήταν συντοπίτης, συνάδελφος ή συγγενής (και στα προεπαναστατικά χρόνια λογίζονταν «*εὐεργέτης καὶ καλοθελητὴς τοῦ γένους*»⁴), ήταν μία έκπτωση στην τιμή του βιβλίου και η τιμητική αναγραφή του ονόματός του, μαζί με τα ονόματα όλων των υπολοίπων συνδρομητών, στις τελευταίες σελίδες του βιβλίου. Με την αποπεράτωση της έκδοσης, δημοσιευόταν στον Τύπο άλλη αγγελία που γνωστοποιούσε, σε συνδρομητές και μη, την κυκλοφορία του βιβλίου και ανακοίνωνε σε ποια μέρη μπορούσε να το βρει κανείς, την τιμή, την ταχυδρομική χρέωση και άλλες πληροφορίες σχετικές με το συγκεκριμένο έντυπο.

Κατά το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα, μία νέα μέθοδος διαδίδεται στις ελληνικές εκδόσεις: η μέθοδος των φυλλαδίων. Πολλά έργα εκδίδονταν πλέον τμηματικά, ως δεκαεξασέλιδα φυλλάδια που κυκλοφορούσαν συνήθως ανά εβδομάδα, δεκαπενθήμερο ή μήνα. Η κυκλοφορία και η διάθεση των φυλλαδίων γνωστοποιούνταν ξανά μέσω του Τύπου. Πολλά αξιόλογα έργα (λογοτεχνικά μα και επιστημονικά) εκδόθηκαν και διακινήθηκαν την περίοδο αυτή με το σύστημα των φυλλαδίων. Μέχρι το 1900 δεν ήταν ασυνήθιστη η ταυτόχρονη εφαρμογή και της μεθόδου των συνδρομητών και του συστήματος των φυλλαδίων στην έκδοση ενός βιβλίου.

Ως πηγή, οι εκδοτικές αγγελίες φωτίζουν την πορεία που ακολούθησε ένα έργο μέχρι την εκτύπωσή του και κατά τη διακίνησή του στη βιβλιοπωλική αγορά. Μία συνήθης πληροφορία που παρέχουν αφορά στους επόπτες των συνδρομών, τους υπεύθυνους δηλαδή για την εγγραφή των συνδρομητών και την είσπραξη των συνδρομών. Ενδεικτικά, παραθέτω μέρος της αγγελίας του Πανινιώτη γιατρού Πέτρου Βελλαρά, για τη σχεδιαζόμενη έκδοση δίτομης *Βοτανικής*, έκδοση που τελικά δεν πραγματοποιήθηκε. Η αγγελία δημοσιεύτηκε στη Βιέννη, στο περιοδικό *Λόγιος Έρμης* το 1817 και στο τέλος της ανακοινώνονται τα ονόματα των «έπιστατών τῆς συνδρομῆς» σε 19 ευρωπαϊκές πόλεις, που χαρτογραφούν χονδρικά τα κέντρα βιβλιοπωλικής ζήτησης και διακίνησης του ελληνικού εντύπου κατά την προεπαναστατική περίοδο:

«[...] προσκαλοῦνται ἅπαντες οἱ φιλόμουσοι Ἕλληνες καὶ Φιλέλληνες, ἵνα συνδράμωσιν εἰς τὴν ἐναρχθεῖσαν ἤδη ἔκδοσιν τούτου τοῦ πονηματίου μου, κατὰ τὴν συνήθη γενναιότητα, καὶ τὴν πρὸς τὰ κοινωφελῆ πονήματα ἀξιεπαινον αὐτῶν φιλοτιμίαν, καταγράφοντες τὰ τίμια αὐτῶν ὀνόματα εἰς τὸν συνδρομικὸν κατάλογον, ἅτινα καὶ ἐν τῷ τέλει τοῦ δευτέρου τόμου ἐγγραφήσονται κατὰ τάξιν.

4 *Διὰ τοῦ Γένους τὸν Φωτισμόν: Ἀγγελίες προεπαναστατικῶν εντύπων (1734-1821) ἀπὸ τα κατάλοιπα τοῦ Φίλιππου Ηλιοῦ*, επιμ. Πόπη Πολέμη με τη συνεργασία της Ἄννας Ματθαίου και της Ειρήνης Ριζάκη, Αθήνα (Μουσείο Μπενάκη) 2008, 4. Η έκφραση ανήκει σε αγγελία που δημοσιεύτηκε το 1772 στη Βιέννη, για την έκδοση του έργου του Μιχαήλ Παπαγεωργίου, *Γραμματικὴ διὰ τὴν Γερμανικὴν γλῶσσαν*, έκδοση που τελικά δεν πραγματοποιήθηκε.

Ἡ δὲ τιμὴ τῶν δύο τόμων, ἀπλῶς δεδεμένων ἔσται, διὰ μὲν τοὺς ἐν Γερμανίᾳ Συνδρομητὰς φιορίνια ἀργυρὰ πέντε, διὰ δὲ τοὺς ἐν Βλαχομπογδανία, καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἑλλάδι γρόσια δεκαπέντε, καὶ διὰ τοὺς ἐν Ρωσσίᾳ ρούβλια ἀργυρὰ τέσσαρα [...]. Ἡ συνδρομὴ γίνεται:

Ἐν Βιέννῃ, παρ' ἐμοὶ τῷ ἰδίῳ, οἰκοῦντι Schönlatern – Strasse
Nro. 722 im 2ten Stod. rechts.

Ἐν Ἰωαννίνοις, παρὰ τῷ κυρίῳ Σωτηρίῳ Σταύρῳ.

Ἐν Τριεστίῳ, παρὰ τῷ κυρίῳ Δημητρίῳ Ἀσσοπίῳ.

Ἐν Λιβόρνῳ, παρὰ τῷ κυρίῳ Παναγιώτῃ Πάλῃ.

Ἐν Βενετίᾳ, παρὰ τῷ κυρίῳ Σπυρίδωνι Βλαντῇ.

Ἐν Πέστῃ, παρὰ τῷ κυρίῳ Ἀλεξάνδρῳ Δουρμούσῃ.

Ἐν Ζέμονι, παρὰ τῷ κυρίῳ Γεωργίῳ Ζαχαριάδῃ.

Ἐν Βουκουρεστίῳ, παρὰ τῷ κυρίῳ Λάμπρῳ Ρέσσω.

Ἐν Κραγιόβῃ, παρὰ τοῖς κυρίοις αὐτ. Χ. Ἰαννούσῃ.

Ἐν Ἰασίῳ, παρὰ τῷ κυρίῳ Κωνστάκῃ Τζιγαρά.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει, παρὰ τῷ κυρίῳ Σπυρίδωνι Κωνσταντᾷ.

Ἐν Φιλιππουπόλει, παρὰ τῷ κυρίῳ

Ἐν Σμύρνῃ, παρὰ τῷ κυρίῳ Κωνσταντίνῳ Κούμα.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ, παρὰ τῷ κυρίῳ Νικολάῳ Ρογγότῃ.

Ἐν Λαρίσῃ καὶ Τυρνάβῳ, παρὰ τῷ αὐταδέλφῳ μοι
κυρίῳ Ἰωάννῃ Βελλαρά.

Ἐν Μόσχᾳ, παρὰ τῷ κυρίῳ Λάμπρῳ Πάλῃ.

Ἐν Νίζνῃ, παρὰ τῷ κυρίῳ Νικολάῳ Ζωσιμᾷ.

Ἐν Ὀδέσῃ, παρὰ τῷ κυρίῳ Ἰωάννῃ Μποκαουριάδῃ.

Ἐν Βρασιοβῷ, παρὰ τῷ κυρίῳ Δημητρίῳ Δήμου.

Π. Βελλαράς⁵

Στις αγγελίες που γνωστοποιεῖται ἡ κυκλοφορία ενός νέου βιβλίου, ανακοινώνεται ἐκτός ἀπὸ τὴν τιμὴ, ὁ τόπος καὶ τὸς τρόπος πώλησης καὶ ἐνίοτε τὸ τιρὰζ τῆς ἐκδόσεως. Συχνὰ πρόκειται γιὰ ἐκτενεῖς βιβλιοκρισίες. Τα στοιχεία αὐτὰ εἶναι σημαντικὰ γιὰ τὴν κατανόηση τῆς υποδοχῆς τοῦ ἔργου. Ενδεικτικὰ, πάλι, παραθέτω τὶς αγγελίες που ἀφοροῦν στὴν ἐκδόση τῶν στίχων τοῦ Πατρῖνου σατιρικοῦ ποιητῆ Ἡλία Συνοδινού, που ἦταν γνωστός με τὸ ψευδώνυμο *Μῶμος ὁ Πατρεύς*. Ἡ πρώτη ἀγγελία, που εἶναι ἐμμετρῆ, δημοσιεύτηκε τὸ 1884 στὴν εφημερίδα *Ἀκρόπολις*, προαναγγέλλοντας τὴν ἐκδόση καὶ ἀναζητώντας συνδρομητὰς. Ἀκολούθησε ἡ τμηματικὴ ἐκδόση τῶν σατιρικῶν στίχων σε φυλλάδια καὶ οἱ σχετικὲς ανακοινώσεις στὴν εφημερίδα, που γνωστοποιούσαν τὴν κυκλοφορία τῶν φυλλαδίων.

⁵ Διὰ τοῦ *Γένους τὸν Φωτισμόν...*, ὀ.π. (σημ. 4), 274-75.

«Μώμου τοῦ Πατρέως, σατυρίσματα με τὸν εὐώδη τίτλον “Πριτσιλί-
σματα”

Τραγούδια ψάλλε, Μῶμε, πικρά, σατυρικά,
τῆς μουρλορωμοσύνης τὰ μόνα γιατρικά.
Σάτυραι ἀπὸ σακοῦλι
ὅπου μέσα εἶναι οὔλοι
οἱ ῥωμοὶ οἱ πομπιομένοι,
ζωντανοὶ καὶ πεθαμένοι,
οἱ πολῖται, ὁ στρατός,
κι ὁ στρατάρχης Μποῦμ αὐτός·
σάτυραι τῶν ἡμερῶν μας
τῶν κακῶν καὶ τῶν ψυχρῶν μας,
πρόκειται νὰ τυπωθῶσι
διὰ νὰ ἀναγνωσθῶσι.
Ὅπως ταύτας ἀποκτήσῃ
εἰς τὸν Μῶμον νὰ μετρήσῃ
ὁ καθεὶς σας εἶναι χρεία,
μὲ συμπάθιο, φράγκα τρία·
καὶ θὰ τὸν ὑποχρέωσῃ
ἐμπροστὰ νὰ τοῦ τὰ δώσῃ!
Αὐτὰ καὶ ὑπογράφομαι: σατυρογράφος Μῶμος
Τῶν φαύλων μας πολιτευτῶν ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος!
Συνδρομηταί, ὀνόματα, καὶ πόσα θέλουν σώματα.

Σημ. Σ. Συνδρομηταὶ εἰς τὰς εὐφροσύνας Σατύρας τοῦ κ.
Συνοδινοῦ ἐγγράφονται ἐν τῷ γραφείῳ τῆς “Ἀκροπόλεως”.⁶

«Ἐξεδόθη τὸ α' φυλλάδιον τῶν νοστιμοτάτων σατυρικῶν ποιή-
σεων Μώμου τοῦ Πατρέως, ἦτοι τοῦ κ. Συνοδινοῦ, οὗ αἱ πολιτικαὶ
σάτυραι ἐν φύλλοις ἐκδιδόμεναι ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Καραγεωργίου
ἀνάρπαστοι ἐγένοντο καὶ ἐν Πάτραις καὶ ἐδῶ. Ἐνέχουν τὴν σύγχρονον
ἱστορίαν αἱ σάτυραι τοῦ κ. Συνοδινοῦ, ἐν πολλοῖς δὲ διακρίνονται δι'
ἀριστοφάνειον παρρησίαν, ἀλλὰ καὶ καυστικότητα».⁷

6 Ἀκρόπολις 28.10.1884. Το προαναγγελλόμενον έντυπο καταγράφεται ἀπὸ τοὺς Ηλιοῦ & Πολέμη στην *Ελληνική Βιβλιογραφία 1864-1900*, ὁ.π. (σημ. 2), με τα στοιχεία (1885.573): *Μώμου τοῦ Πατρέως Σατυρίσματα φέροντα τὸν τίτλον Πριτσιλίσματα*, 8°, σ. 24 [Πάτρα, τυπ. Π. Εὐμορφοπούλου, 1885]. Οἱ στίχοι τοῦ Συνοδινοῦ ἀναδημοσιεύονται στη μονογραφία: Νίκος Ε. Πολίτης, *Ο Ηλίας Συνοδινός (Μώμος ο Πατρέως) καὶ οἱ Σάτιρές του*, Πάτρα (‘περὶ τεχνῶν’) 2001, 124-52.

7 Ἀκρόπολις 9.5.1885. Για το ἀναγγελλόμενον έντυπο πβ. την προηγούμενη υποσημείωση.

«Σήμερον θέλει πωληθεῖ ἀνά τὰς ὁδοὺς ἀντὶ δέκα μόνον λεπτῶν τὸ δ' φυλλάδιον τῶν σατυρισμάτων Μώμου τοῦ Πατρέως, θέλει δὲ ἐξακολουθήσει νὰ πωλῆται διαρκῶς ἐν Ἀθήναις μὲν παρὰ τῷ Κεντρικῷ Πρακτορείῳ τῶν ἐφημερίδων, ἐν ταῖς ἐπαρχίαις δὲ παρὰ τοῖς ὑποκαταστήμασιν αὐτοῦ».⁸

«Σήμερον θέλει πωληθεῖ ἀνά τὰς ὁδοὺς ἀντὶ 10 μόνον λεπτῶν τὸ 5^{ον} φυλλάδιον τῶν “Σατυρισμάτων Μώμου τοῦ Πατρέως” οὕτινος τὰ τέσσαρα προηγούμενα εὐρίσκονται εἰς τὸ ἐνταῦθα πρακτορεῖον τῶν ἐφημερίδων».⁹

Σύμφωνα με τις δύο τελευταίες αγγελίες, οι στίχοι του Ηλία Συνοδινού πωλούνταν στους δρόμους της Αθήνας. Το ίδιο ίσχυε για πολλά σατιρικά έργα μα και για άλλες κατηγορίες εντύπων, κατά την περίοδο αυτή. Η πώληση εντύπων «ἀνά τὰς ὁδοὺς», έφερε το έντυπο, εύκολα και γρήγορα, κοντά στον αναγνώστη και είναι στοιχείο σημαντικό στη διερεύνηση της απήχησης ενός λογοτεχνικού κειμένου. Ενδεικτικά και πάλι, αναφέρω την περίπτωση του δημοφιλούς ποιητή της λογοτεχνικής γενιάς του 1880 Δημητρίου Κόκκου. Η ποιητική του συλλογή *Ἀναμνήσεις και Ἐλπίδες* εκδόθηκε στην Αθήνα τον Μάρτιο του 1886 και ανταποκρινόταν στο οξυμένο εθνικό αίσθημα των ημερών (είχε διεγερθεί από την πρόσφατη προσάρτηση της Ανατολικής Ρωμυλίας στη Βουλγαρία), με ορισμένα ήδη δημοφιλή «πολεμικά» ποιήματα. Στη σχετική αγγελία του Τύπου, γίνεται αντιληπτό, πως η ποιητική αυτή συλλογή πωλήθηκε στους δρόμους της Αθήνας, συμπλέοντας με την επικαιρότητα και ανταποκρινόμενη στη διάθεση των ημερών:

«Σήμερον θὰ πωληθῶσιν ἐν ταῖς ὁδοῖς αἱ Ἀναμνήσεις καὶ αἱ ἐλπίδες, ἥτοι πολεμικὰ ποιήματα τοῦ κ. Γ. Κόκκου ἀντὶ 30 λεπτῶν. Εἰς τὴν συλλογὴν αὐτὴν περιλαμβάνονται ἐκτὸς τῶν γνωστῶν ἄτινα κατέθελξαν καὶ ἐνεθουσίασαν τὸν κόσμον, καὶ τινὰ ἀνέκδοτα. Περιττὸν νὰ σᾶς εἴπωμεν ὅτι εἶναι μέσα καὶ ὁ περίφημος Τράγος τοῦ συντάγματος.»¹⁰

* * *

8 *Ἀκρόπολις* 28.3.1887.

9 *Ἀκρόπολις* 7.4.1887. Τα αναγγελόμενα αυτά φυλλάδια του 1887 δεν καταγράφονται στην *Ελληνική Βιβλιογραφία 1864-1900* των Ηλιού & Πολέμη. Τα παρουσιάζει ωστόσο ο Ν. Ε. Πολίτης, ό.π. (σημ. 6), 219.

10 *Ἀκρόπολις* 25.3.1886. Το αναγγελόμενο έντυπο καταγράφεται στην *Ελληνική Βιβλιογραφία 1864-1900*, με τα στοιχεία (1886.156): Δ. Ι. Κόκκου, *Ἀναμνήσεις και Ἐλπίδες ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῶν καταστημάτων Ἀνέστη Κωνσταντινίδου 1886*, 8^ο, σ.32 + εξώφ.

Ο βασικός στόχος του ερευνητικού προγράμματος, που ήταν η συγκέντρωση των δυσπρόσιτων και διάσπαρτων αγγελιών, έχει επιτευχθεί. Επιδίωξή μας είναι, το υλικό των αγγελιών να λειτουργήσει ως πηγή προς όποια κατεύθυνση χρειαστεί: στη βιβλιογραφική έρευνα και την ιστορία του εντύπου, στην ιστορία της λογοτεχνίας και της κριτικής.

Μαρία Μαθιουδάκη

Δρ. Νεοελληνικής Φιλολογίας
Τμήμα Φιλολογίας, Παν/μιο Κρήτης
mathioudaki@phl.uoc.gr